

XXII Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського

28–29 червня 2022 року відбувся XXII Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського.

Цьогорічний конкурс має для всіх нас (і організаторів, і учасників) особливе значення: він довів, що попри всі випробування долі, попри війну, ракетні обстріли, тимчасову окупацію великих територій ми, українці, залишаємось Людьми. Людьми освіченими, наділеними емпатією, зацікавленими своєю справою, комунікабельними.

Формат конкурсу був звичним і незвичним водночас. Звичним було проведення на платформі Zoom (за роки пандемії всі вже звикли до такого формату). Незвичною була кількість учасників: аж дев'ять робіт потрапили до фінальної частини конкурсу: чотири дослідницькі і п'ять творчих.

Усі роботи унікальні, дуже сильні, всі мають зв'язок із сучасністю. Роботи настільки різні, що ми не стали їх порівнювати і роздавати місця. Кожна робота перемогла у своїй унікальній номінації.

Вітаємо від щирого серця переможців нашого конкурсу!!!

Бажаємо всім подальших успіхів і перемог!!! Найшвидшої перемоги нашій Україні! Слава Україні!

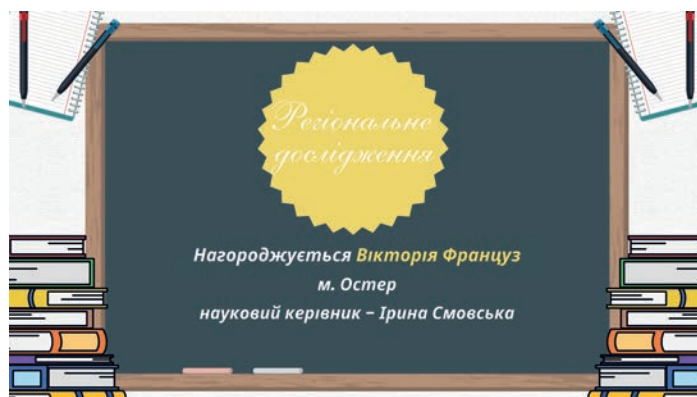
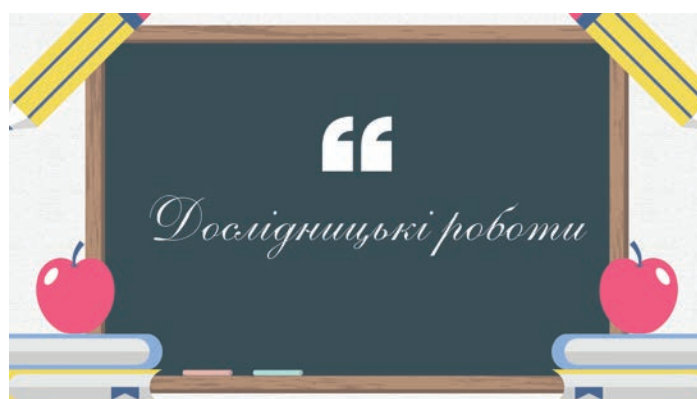
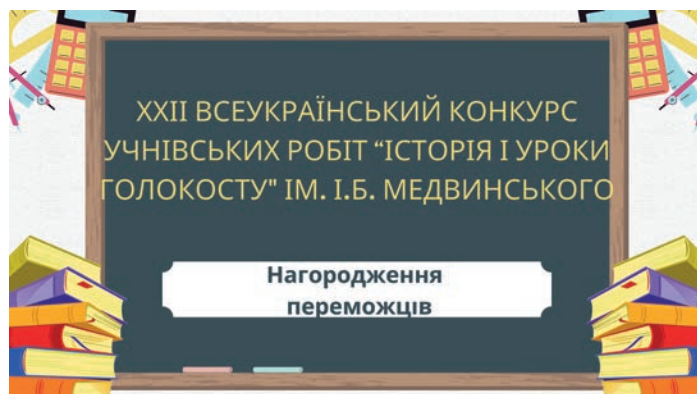
Пропонуємо вашій увазі відгуки учасників.

...Як зазначив у вітальному слові голова журі Анатолій Подольський, конкурс відбувся в тяжких умовах збройного конфлікту, але з надією на майбутнє. Тільки найвідчайдушніші наважилися взяти участь у конкурсі. А ми саме такі... Незважаючи на нелегку історію створення конкурсної роботи, її все ж таки було завершено.

Кіра Піцура, учениця 10-Б класу, гідно презентувала свою творчу роботу «Життя в бункері» (серія малюнків до книжки «Війна Клари») та стала переможницею конкурсу в номінації «Ілюстрація до книжки».

Під час захисту Кіра сказала: «Кожна сторінка цієї книжки була для мене, як колючі шипи, й нагадувала про сьогоденну війну в Україні, яку також можна назвати геноцидом. Адже сьогодні українців хочуть знищити за їхнє прагнення до свободи та незалежності».

Голова творчого журі Ноа Сігал (Ізраїль) зауважила глибину ілюстрацій, вдало підібрані для них (важливі) епізоди твору й неймовірний талант авторки.

Історія порятунку євреїв під час Голокосту

Нагороджуються **Дар'я Сухарева і Владислава Бібікова**
м. Дружківка
науковий керівник – **Ніна Макарова**

Історія Голокосту в розрізі нацистської пропаганди

Нагороджується **Катерина Заєць**
м. Полтава
науковий керівник – **Олена Москаленко**

Регіональні дослідження Голодомору

Нагороджується **Аліна Томошук**
с.Коврай, Черкаська область
науковий керівник – **Людмила Різник**

“
Створи роботу

Візуалізація вірша

нагороджуються **Дарина Фролова і Софія Климчук**
м. Дніпро
науковий керівник – **Леся Якуненко**

Ілюстрований верібр

нагороджується **Вікторія Француз**
м. Остер
науковий керівник – **Ірина Смовська**

Ілюстрація до книги

нагороджується **Кіра Піцура**
смт Петропавлівка, Дніпропетровська обл.
науковий керівник – **Юлія Варламова**

Малюнок

нагороджується **Єва Давидова**
м. Дніпро
науковий керівник – **Леся Якуненко**

Вітаємо переможців!

Щиро дякуємо організаторам та членам журі за позитивну атмосферу й натхнення! Сподіваємось на зустріч у конкурсі 2023 року в мирній Україні!

Юлія Варламова разом з Анатолієм Подольським і Оленою Москаленко

Попри війну, в непростих умовах ми з нашими дорогими дітьми продовжуємо працювати, досліджувати і творити.

Вітаю свою ученицю Ірину Кущову, випускницю Южноукраїнської гімназії, з перемогою у XXII Всеукраїнському

конкурсі учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвінського, що відбувся 28–29 червня 2022 року.

Незважаючи на те, що захист робіт проходив онлайн і під звуки сирен, наші діти, які дуже подорослішали за ці місяці, блискуче впоралися із завданням. Усі роботи були унікальними і дуже цікавими.

Захоплююся колегами і їхніми вихованцями! Це наш із вами маленький внесок у перемогу. Наші діти – наше майбутнє. Україна має майбутнє! Україна була, є і буде!

*Ельвіна Підгаєцька, вчителька історії,
Южноукраїнська гімназія № 1, Миколаївська область*

НАУКОВІ ПОДІЇ

УКРАЇНА У ВІЙНІ

(Відкрита лекція директора Українського центру вивчення історії Голокосту
Анатолія Подольського для студентів НУБіП України)

22 квітня 2022 року відбулася відкрита лекція (онлайн на платформі Webex) директора Українського центру вивчення історії Голокосту, кандидата історичних наук Анатолія Юхимовича Подольського «Україна у війні. Історичні паралелі з минулим. Шлях до перемоги над ворогом».

Анатолій Юхимович уже багато років займається темою Голокосту, до кола його наукових інтересів входять проблеми українсько-єврейських взаємин в історичній перспективі; історія Голокосту; порівняльні дослідження історії геноцидів ХХ ст.; студії з культури і політики пам'яті (Memory Studies) про Другу світову війну. Він є знаним ученим зі світовим ім'ям, учасником багатьох міжнародних наукових заходів з єврейських студій в Україні, Ізраїлі, Великій Британії, США, Канаді, Польщі, Німеччині, Австрії, Франції, Молдові та інших країнах.

Послухати лектора зібрались понад 150 викладачів, аспірантів, студентів НУБіП України, які нині перебувають у різних куточках України. З вітальним словом до присутніх звернулася декан гуманітарно-педагогічного факультету Інна Савицька, яка підкреслила актуальність теми лекції в умовах воєнного стану, наголосила, що зараз твориться наша історія і саме зараз ми не повинні забувати наше минуле. Декан згадала про давні, плідні та дружні зв'язки з Українським центром вивчення історії Голокосту, адже викладачі та студенти гуманітарно-педагогічного факуль-

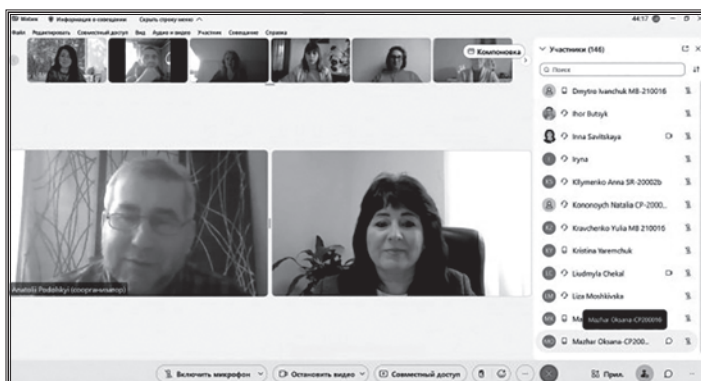
тету НУБіП давно беруть активну участь у різноманітних заходах, конференціях, семінарах, проєктах Центру.

Лектор розпочав свою доповідь з історичних паралелей між знищенням євреїв гітлерівськими нацистами та воєнними діями, що відбуваються зараз на території України, нагадавши, що якщо люди не пам'ятають уроки історії, вони приречені на їх повторення. Рефреном виступу стало твердження: ми більше не зможемо вивчати минуле, історію, не проводячи паралелі з сучасною війною. Досвід українців, які перебували в окупації та полоні, учасників бойових дій відтепер превалюватиме над попереднім історичним воєнним досвідом людства.

Українці у війні проти російських загарбників захищають своє життя, своє право не тільки на вільне майбутнє, а й на своє минуле. Адже, знищуючи Україну, вороги замахнулись і на нашу історичну пам'ять. «Вороги паплюжать наше минуле, вони хочуть забрати нашу пам'ять. Мова йде про нашу культуру, нашу історію, мистецтво, духовне життя, – зазначив Анатолій Подольський. – Сьогодні мої друзі з окупованого Мелітополя повідомили, що загарбники забирають у вчителів українські книжки, підручники історії, спалюють їх, як колись в 1933 році це робили в Німеччині нацисти, влаштуовуючи багаття із книжок нещасливих ім письменників».

Історія всіх народів свідчить, що своє право на існування вони завжди виборювали у тяжкій боротьбі, зі зброєю в руках. Так формується спільна ідентичність, завойовується право на самовизначення, на реалізацію свободи власної волі. Впродовж восьми років українського спротиву російській агресії відбувалося становлення української національної єдності, свідомості, ідентичності. Сьогодні ми об'єднані потужною та світлою національною ідеєю вільної та незалежної України, зрошеною кров'ю жертв російської навали, українських громадян.

Лектор продемонстрував фото Києва й Одеси часів Другої світової війни та 2022 року, вказуючи на прямі алузії, які виникають, коли ми спостерігаємо за нашими рідними містами, які для захисту від ворога тепер оснащені окопами, протитанковими їжаками, мішками з піском тощо.

Учасники лекції

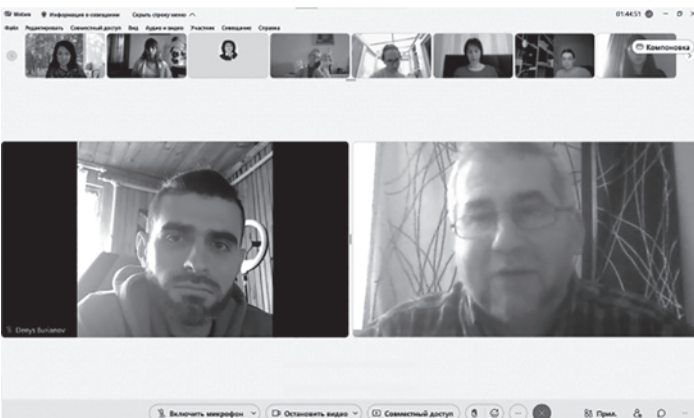

Під час дискусії учасників

Росіян сьогодні порівнюють із гітлерівськими загарбниками. З народу-переможця у Другій світовій війні вони перетворились на нападників, окупантів, агресорів, злодіїв, що спалювали свій внесок у перемогу над нацизмом, втратили право святкувати перемогу над гітлерівськими нацистами.

Анатолій Подольський навів приклади відомих людей, які пережили жахи Другої світової війни. Їхній досвід сьогодні є дуже актуальним для людства. Мартін Німеллер, автор відомого висловлювання «Коли вони прийшли...», стверджував, що людина зобов'язана робити висновки із злочинів проти людяності, засуджувати та не дозволяти їх, інакше вони повторюватимуться. Французький історик Ален Безансон наголошував на колективній відповідальності усього суспільства за терпимість до тоталітаризму. Країна, яка не опрацювала своє тоталітарне минуле, не покаялась перед світом, знову повертатиметься у свої минулі злочини. Завдовго до теперішньої війни Безансон зазначав, що росія не визнала злочинності сталінського режиму, ба більше, путін реабілітував диктатора й сам став кривавим диктатором ХХІ ст.

Упродовж двадцяти років Анатолій Юхимович брав інтерв'ю у свідків воєнних злочинів часів Другої світової. На запитання «Чи можете ви вибачити вбивства?» чув, зокрема, такі відповіді: «Вибачити можемо, забути не можемо». Володимир Янкелевич, французький філософ єврейського походження, відвернувся від німецької філософії та

Під час онлайн-лекції

музики, оскільки вважав, що німецька культура виявилась неспроможною зупинити Голокост, більше того – Голокост виріс із німецької культури. Своє ставлення до німців він висловив так: «Мені до вас дуже далеко їхати», маючи на увазі прірву, що після пережитого назавжди пролягла між ним і німцями, навіть тими, що не мали стосунку до злочинів нацистів. Так само й ми вже ніколи не забудемо цих кривавих подій, і знадобиться багато часу, щоб прийти до ідеї прощення. Дослідження «Memory Studies» виявляють багато випадків, коли люди, які пережили насильство, відчують відразу до всього, пов'язаного з носіями культури, мови насильників. Українці сьогодні теж відчувають відразу до російської мови, хоча до цього вільно користувались нею в побуті.

Усі присутні не залишилися байдужими до обговорюваної теми, доповідачеві поставили багато запитань – і безпосередньо, і в чаті.

Денис Бурянов, аспірант кафедри історії та філософії історії історико-філософського факультету НПУ ім. М. П. Драгоманова, звернув увагу на проблему «братніх народів» і підкреслив, що ще в часи революції 1917 року російські політики щиро вірили, що українці не є окремим народом, а українська мова є лише діалектом російської. Анатолій Юхимович підтвердив, що ця проблема повному проявилася в наш час в українофобській пропаганді путінського режиму.

Софія Ковальова, студентка гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України, підкреслила, що на зміну СРСР прийшла російська федерація, однак сутність нової росії не змінилася, і запитала, чи є надія, що ці зміни відбудуться? Відповідаючи на запитання, лектор наголосив, що ця проблема є набагато глибшою і лежить у площині менталітету. Тому, мабуть, марно чекати на кардинальні зміни та шире покаяння від росіян.

Валентина Культенко, в. о. завідувача кафедри філософії та міжнародної комунікації НУБіП, запитала: «Френсіс Фукуяма, який стежить за подіями нашої війни, стверджує, що Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй укотре «довела свою неспроможність». Чи бачите Ви можливість об'єднаного світу реально протистояти таким злочинам? Не висловлювати протести та обурення, а реально впливати на процес?». Відповідаючи на це запитання Анатолій Юхимович порівняв Бориса Джонсона з В. Черчиллем і наголосив, що це дуже добре для нас, що Джонсон поводить себе не як Невілл Чемберлен, тому в нас є надія на постійну та достойну підтримку демократичного об'єднаного Заходу.

Анатолій Юхимович Подольський – історик, науковець, для якого геноцид ще два місяці тому був проблемою теоретичного осмислення злочинів минулого. Сьогодні ця тема безпосередньо стосується кожного українця, всіх людей вільного світу. Заклик: «Ніколи знову!» ми осмислюємо не лише розумом, ним просякнута кожна клітина нашого ества. Й хоч сльози час від часу навертались на очі присутніх, тремтів голос доповідача, биль проглядав у очах кожного, ми маємо спільну віру в Перемогу України й Добра в цьому жорсткому протистоянні.

Валентина Культенко,
в. о. завідувача кафедри філософії та міжнародної комунікації,
Вікторія Хвіст,
доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, НУБіП

Джерело: <https://nubip.edu.ua>

ЯК ГОВОРИТИ ПРО ГОЛОКОСТ ПІСЛЯ 24 лютого 2022 року...

Відбулись перші зустрічі робочої групи «Як говорити про Голокост після 24 лютого 2022 року?». Учасники під час дискусій і спільних обговорень готують рекомендації для колег щодо викладання про Голокост у контексті війни, що триває. Для кожного, хто взяв участь у перших заходах, ця робота є вкрай важливою для власного професійного, особистого розвитку, а інколи й емоційного розвантаження. Попереду цікаві спікери та насичені, продуктивні зустрічі протягом усього літа.

Наводимо думки учасників, чому для них є важливою участь у робочій групі:

«Хочу отримати дієві інструменти й фахові поради про те, як тепер говорити про трагедію Голокосту на фоні прояснень геноциду росіян проти українського народу»;

«Мені дуже важливо проговорювати наш досвід у дружньому експертному середовищі та спробувати допомогти іншим конкретними порадами»;

«У вас можна отримати нові знання, які завжди подаються доступно, легко»;

«Мені важливо дати собі відповідь на запитання, як говорити про війну, і провести паралелі (якщо такі можливі) з Голокостом і війною в Україні»;

«Для мене важливо знайти відповідь на запитання, як пропрацьовувати з дітьми травматичний досвід, що з'явився в умовах війни, і як викладати трагічні сторінки історії, не травмуючи знову»;

«Як науковця-історика мене цікавить усе, що пов'язано з Другою світовою війною та паралелями з нею сьогодні. Як вчителя – інструменти та засоби, якими можна донести ці знання до дітей»;

«Події російсько-української війни, безперечно, вплинуть на викладання історії, зокрема історії Другої світової війни та Голокосту. Хочу допомогти собі та колегам-вчителям зорієнтуватись у нових реаліях, виробити дієві механізми та інструменти роботи».

Інформація УЦВІГ

Під час обговорення на робочій групі

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ РОМІВ...

Кілька днів тому родичка мого гадяцького друга, яка врятувалася з онукою з Маріуполя, розповіла: «Після тижня у підвалі, де були удвох з онукою, не лишилося ні харчів, ні води, і під постійними обстрілами зникала надія на порятунок. Аж раптом одного дня, надвечір у підвал прийшли кілька ромських родин. ...стереотипи не сплили, бо все одно у нас нічого не було. Розмови усю ніч, а на ранок вони пішли. І три дні поспіль у віконечко підвалу роми приносили те, що знайшли на руїнах і згарищах – печиво, цукерки, шоколадні батончики, воду... Якби не роми, ми з онукою не вижили б...».

Олександр Войтенко, вчитель історії, м. Гадяч Полтавської області

8-9 травня 2022 року

8 травня Україна відзначала День пам'яті та примирення, 9 травня – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні.

Цього року про катастрофу Другої світової війни ми згадували в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України. Як ніколи раніше, нам важко говорити з дітьми про ті часи. Ми вже ніколи не зможемо говорити лише про Другу світову війну, не проводячи паралелі з сучасними трагічними подіями. У кожного з нас своя історія, свої спогади, свій біль і спільна мета і мрія – Перемога.

Подаємо декілька корисних посилань, які, сподіваємося, допоможуть у підготовці занять до пам'ятних днів.

- Інформаційно-педагогічний бюлетень «Уроки Голокосту», № 1 (69), січень–березень 2022 р. Тут ви знайдете матеріали (інтерв'ю, виступи, відкриті лекції, відеоматеріали, аналітичні статті тощо), що з'явилися у публічному просторі після початку повномасштабного вторгнення РФ у вільну й незалежну Україну. Бюлетень можна завантажити на сайті УЦВІГ: https://www.holocaust.kiev.ua/News/details/bul1_69_2022_news.

- Інтерактивний путівник «Бабин Яр: пам'ять на тлі історії». У розділі «Дати» є тематичні матеріали для вчителів. Важливо, що посібником зручно користуватися під час дистанційного навчання. Ознайомитися з заняттями можна за посиланням: <http://memory.kby.kiev.ua/>.
- Запис презентації українського перекладу книжки Клари Крамер «Війна Клари»: <https://www.youtube.com/watch?v=VRV66041Aqw&t=7s>.
- Запис презентації українського перекладу книжки Венді Лауер «Фурії Гітлера»: <https://www.youtube.com/watch?v=Iqv6gz8AL10&t=31s>.
- Запис вебінару «Кожному своє? Інклюзивна пам'ять про жертви Бабиного Яру»: <https://www.youtube.com/watch?v=di8qFbNGCJI&t=66s>.
- Запис вебінару «Пам'ять про "бабини яри" України»: <https://www.youtube.com/watch?v=U6Jggxh8z20&t=10s>.

ДО ДНЯ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ РЯТУВАЛИ ЄВРЕЇВ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

14 травня 2022 року Україна вдруге відзначатиме День пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни. Нині 2673 українці удостоєні Державою Ізраїль цього високого звання. Водночас тисячі рятівників досі залишаються невизнаними й невідомими.

Попри трагедію російсько-української війни та складнощі, пов'язані з нею, Національний музей історії України у Другій світовій війні проводить традиційний онлайн-марафон, присвячений моральному подвигу мешканців України під час війни. Наші гості цього року – керівник Українського центру вивчення історії Голокосту, кандидат історичних наук Анатолій Подольський та голова Українського інституту національної пам'яті Антон Дробович.

Нині в Україні з'являються нові Герої, вчинки яких за своєю сутністю зіставні з подвигами Праведників народів світу. Під час заходу ми познайомимося з вихователкою Чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей Наталією Песоцькою та директором Краматорського будинку дитини «Антошка» Анатолієм Романовим, почуємо їхні історії, думки про мотивацію та висновки. Від одного з кураторів музейного проєкту – Тараса Городняка, який нині перебуває у війську, – дізнаємося, наскільки ця тема актуальна для сучасних українських захисників.

Цьогорічний марафон присвячено всім цивільним людям, яких убив російський нацизм. Особливу шану буде віддано в'язню нацистських таборів Борисові Романченку та порятованій колись від Голокосту Ванді Об'єдковій.

У другій частині марафону впродовж двох годин транслюватимуться відеоісторії порятунку українською та англійською мовами, зроблені з оригінальних музейних фото.

Попри те, що над нашими головами літають російські ракети, Музей працює. Ми розкажемо про нові проєкти, надбання, а також познайомимо з польськими колегами з Музею Варшавського гетто. Дізнаємось, як тема Праведників народів світу презентується й досліджується в Музеї травматичної історії Польщі.

Джерело: офіційна сторінка Національного музею історії України у Другій світовій війні у Фейсбук

«Українці–праведники народів світу – це справжні Герої. Їхній героїзм нам сьогодні допомагає боротися проти сьогоднішнього лютого ворога, який так само ненавидить Україну, як і нацисти» – Анатолій Подольський.

За посиланнями нижче ви знайде інтерв'ю Анатолія Подольського, присвячені Дню пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни.

- «Ми приречені порівнювати події Другої світової війни із нападом Росії», телеканал «Апостроф TV»: <https://www.youtube.com/watch?v=8IIRTJ9k5Jc&t=3s>.
- «Як під час Другої світової, так і нині українці рятують життя інших», телеканал «Київ»: <https://www.youtube.com/watch?v=zLk6jNqLEYc>.
- «14 травня – День пам'яті українців, які рятували євреїв від знищення нацистами у часи Другої світової війни», телеканал «Україна 24»: <https://www.youtube.com/watch?v=pKIgUdjWWxA&t=1749s>.

ДО ДНЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

В Україні та світі 18 травня вшановують пам'ять жертв геноциду кримськотатарського народу.

Росія і сьогодні практикує депортацію мирного населення, знову зникають люди, переслідують активістів у Криму, люди проходять через фільтраційні табори. В сучасному міжнародному праві насильницьке переселення належить до злочинів проти людяності, тож росія має відповісти за всі злочини.

Ми підготували для вас перелік тематичних посилань:

- Методичні розробки для проведення єдиного уроку до Дня пам'яті депортації кримських татар: <http://almenda.org/metodichni-rozrobki-dlya.../>....
- Заняття до дня пам'яті жертв депортації кримських татар: <https://www.facebook.com/aupfoundation/videos/940521779951629>.
- «Всіх вивезено». Уривок із праці Гульнари Бекірової: <https://krytyka.com/.../vsikh-vyvezeno-uryvok-iz-pratsi...>
- «Хайтарма» – фільм про депортацію кримських татар: https://www.youtube.com/watch?v=S3xE_nq7iAw.
- Інтерактивний путівник «Бабин Яр: пам'ять на тлі історії»: <http://memory.kby.kiev.ua/>.

Український центр вивчення історії Голокосту разом із партнерськими урядовими і громадськими організаціями розробляє навчально-методичні матеріали для викладачів історії закладів загальної середньої освіти України з проблематики геноцидів минулого століття.

Інформація УЦВІГ

ПОЛЕМІКА

АНАТОМІЯ РАШИЗМУ. ЯК НЕПОДОЛАНІЙ ТОТАЛІТАРНИЙ СПАДОК ПОРОДИВ ПУТІНСЬКУ РОСІЮ

Три тижні російсько-української війни явили світу справжнє обличчя Росії, путінізму і російського суспільства. Оспівувані найвишуканішими епітетами «русская цивилизация», «русская система» і «русская душа» на поверку виявилися антицивілізацією, антисистемою та диявольським мороком, що наповнює людиноподібні оболонки. Одне з останніх відео, де російський танк прицілним вогнем перетворює на біологічний пил беззбройного літнього маріупольця, явило світу чи не абсолютне зло в чистому вигляді. Без жодних домішок цивілізації, гуманізму, сентиментів.

Для світу, приспаного стереотипами і смислоформами російської класики, це стало відкриттям, з яким свідомість перших осіб провідних країн Заходу змогла впоратися ближче до кінця другої седмиці так званої «спецоперації». Лише на третьому тижні пересічні громадяни світу, розглядаючи раніше небачені злодіяння в онлайн-режимі, відкинули як непотріб російську soft power, на примноження котрої Москва витратила стільки зусиль. Слово «Росія» та «росіяни» почали писати на Заході – всупереч тамтешнім правилам граматики – з маленької літери, заявляючи в такий спосіб про їхню неналежність до кола цивілізованих держав і націй.

Метастази тоталітаризму

Тим часом у самій Росії народ, якому сторіччями приписували безмежну сентиментальність, людяність і прав-

долубність, цинічно і геть байдуже споглядає за фактичним геноцидом українців у найбільш інфернальних формах. А також – за масовим знищенням «визволителів», плоть від плоті самих себе. Збайдужіння до нелюдських страждань і готовність бути частиною машини знищення цілої нації під вигаданими невігласами приводами засвідчило: населення РФ перебуває в зміненому стані свідомості. Світ нині має можливість наче під лупою роздивитися, чим є тоталітарне суспільство і яку смертельну загрозу для

Лариса Якубова

навколишнього світу воно становить. Масштабна історична реконструкція під гаслом «можемо повторити» занурила росіян у їхнє темне, однак зовсім недалеко минуле. Інсталяція елементів тоталітаризму як на інституційному, так і ментальному рівні відбувається у Росії втретє за останні сто років і свідчить про катастрофічну деформацію базових засад державо- та націєтворення.

«Культ особи – це зовсім не головне, що характеризує сталінський режим. Це не більше, ніж розхожий вислів, який уперше використав Хрущов. Найстрашніше у сталінізмі – не глорифікація диктатора, а терор і фальсифікації, які є суттю його політики», – зазначав незадовго до розвалу СРСР історик Роберт Конквест. Із висоти сьогодення можна додати, що найстрашнішим у сталінізмі є його руйнівний вплив на базові ціннісні основи відтворення суспільства, масова диспласія свідомості, що виявлялася в мімікрії пересічних обивателів, а також у перетворенні на хижаків цілих професійних верств, які працювали на більшовицький терор – фізично та ідеологічно, в чекістських катівнях, у радянській пресі та радянській школі. Якщо застосувати мову метафор, ідеться про хірургічне видалення Божого образу з homo soveticus і перетворення його на особливу соціальну особину, що відтворювалася і, на жаль, продовжує відтворюватися в контексті антигуманізму. Це, власне, і стало найбільш згубним наслідком неподоланого сталінізму.

На відміну від України, у Росії жодного руху в напрямі осмислення тоталітарних травм і масового залучення населення до тоталітарних практик (а отже – відповідальності майже всіх і кожного за трагедії, до яких спричинив тоталітаризм) фактично не відбувалося. Попервах, що-правда, були кволі спроби осмислити і дати правову оцінку сталінізму. Інтелектуальне бродіння в товщі зовні монопольного радянського населення розпочалося в часи «хрущовської відлиги» та нетривалої апаратної десталінізації, запущеної ХХ з'їздом КПРС. Тоді, як зазначала Анна Ахматова, дві Росії – та, що саджала, і та, яку саджали, – подивилися одна одній у вічі. Метафора великої поетеси не відображала всієї глибини катастрофи репресованої країни, яка, вийшовши з таборів, не отримала можливостей повноцінної реабілітації, а також компенсації моральних та матеріальних збитків. Через небажання КПРС дискредитувати комуністичну ідею як таку, держава і населення вимушено існували в системі координат вибіркової історичної амнезії, причому постраждали чи не довічно (за незначними винятками) залишались паріями.

Кілька поколінь жертв комуністичного терору щодня стикалися зі своїми катами, а дисиденти, політична еміграція, антирадянський інтелектуальний андеграунд ментально відтворювалися у засадничо спотвореному алгоритмі, оскільки згадані вище «дві Росії», подивившись одна одній у вічі, робили вигляд, що нічого не сталося. Держава, яка звалтувала суспільство, не пішла далі часткового перегляду справ, «призначення» винних і замовчування справжніх масштабів катастрофи. Постраждали не дочекалися вибачень. Кілька десятиріч такого собі статус-кво, коли радянська держава не зважала на державні злочини, а її жертви змушені були про них мовчати, подовжили існування системи, однак не спромоглися надати їй життєвої сили. Власне, саме масштабний державний терор сталінських часів перетворив СРСР на живого трупа. Гнійник прорвав у часи так званої «перестройки». Політика

гласності, що ввижалася кремлівським керманічам інструментом керованого оновлення радянського ладу, його модернізації та лібералізації, перетворилася на некерований інструмент знищення – спочатку закостенілої неправди «Короткого курсу ВКП(б)», згодом – ідеологічної надбудови СРСР, а невдовзі – і його самого.

Відкриття того простого факту, що майже вся історія СРСР є фальсифікатом, власне – історією КПРС, а не країни та народів, що її населяють – спрацювало як детонатор. За слушним зауваженням британського журналіста Чарльза Кловера, «у радянському суспільстві віднайшлася негасимовна жага альтернативної історії, почався пошук того самого національного коріння, яке Комуністична партія так старанно намагалася викорчувати». У союзних республіках СРСР стрімко наростав процес так званого національного відродження, який не оминув і України. Його масштаби насправді вражали і явили світу незнані раніше, або ж попросту ігноровані «братні республіки», чий образ, історія, сподівання та культурні коди були геть відмінними від тих, що були усталені в радянському дискурсі та масовій свідомості. Світ не вагався, визнаючи автентичність республік Балтії і не заперечував особливостей колишніх азійських сателітів СРСР.

А от із Білоруссю та Україною все виявилось набагато складніше. В загальних рисах, позицію Заходу узагальнювала концепція «Russia first», яка не тільки надавала Росії пріоритет серед пострадянських держав, а й тривалий час не ідентифікувала Україну як окремий суб'єкт. Тим часом у самій Росії і суверенізація України, і її чимдалі більш самостійна політика, й віддалення національного нарративу від канонів російської історіографії, і вся решта змін сприймалися як дошкульний, однак тимчасовий казус. Думка про штучність суверенітетів України та Білорусі, про їхню «подарованість» Росією була надзвичайно глибоко вкорінена не лише у свідомості московського політикуму, а й у найширших колах російських інтелектуалів. Вони не усвідомлювали, що штучним був не суверенітет цих народів, а їхні власні уявлення про природу цього суверенітету і про причини, що змусили більшовиків на нього погодитися у 1920 році. Шовіністичні уявлення, масово поширені серед населення метрополії, були наслідком наполегливої праці кількох поколінь істориків та філософів, які підігнали всю радянську соціогуманітаристику під прокрустове ложе «Короткого курсу історії ВКП(б)». Ставши політичною спадкоємицею СРСР і Російської імперії, РФ успадкувала і «творчо переплавила» їхній історіографічний та історіософський спадок.

Вічна мобілізація

На тлі посилення національних сил на пострадянських теренах, Росія чимдалі, тим все більш очевидно виглядала винятком: російський націоналізм набирив передусім шовіністичного присмаку. Як і в часи краху Російської імперії, ресентимент перетворився на провідний тренд у середовищі так званих еліт, які намагалися на руїнах марксистсько-ленінської ідеології вибудувати дорожню карту майбутнього для Росії та росіян, застосовуючи смисли і понятійні моделі попередніх епох. Понад те, занурення у вигадане величне минуле перекреслило перспективу майбутнього не лише для росіян, а й для всіх, хто так чи так мав нещастя потрапити до зони геополітичних інтересів Москви. Росія була присутня в усіх «гарячих точках» світу, а ще у неви-

знаних (читай: окупованих Росією) теренах. (Тільки нещодавно ООН наважилася застосувати адекватне визначення стосовно Придністров'я.) Власне, поточні проблеми у країнах, що перебували під ідеологічним диктатом та економічним протекторатом СРСР, а згодом – його наступниці РФ, були проєкцією «холодної війни» – наслідком глибинного некрозу ментального тіла СРСР, який отруєє не лише Україну, а й сучасний світ, позбавляючи його можливості рухатися в майбутнє. СРСР начебто «помер», але носії його ментального спадку живі й продовжують отруювати світ.

Ганебна наступальна операція впродовж п'ятиденної війни з Грузією у 2008 році стала каталізатором оновлення російської армії та посилення її пропагандистського оброблення. Вагомих змін чимдалі більше набувала зовнішня політика. Мілітаризація перетворилася на провідний тренд політичного розвитку Росії, який світове співтовариство надто довго воліло «не помічати». Про нього експерт кремлівського господаря російський економіст Андрій Ілларіонов писав так: «Не знайдеться, певне, жодного року, в якому не було того, що ви називаєте гострими стравами, які скінчилися загибеллю людей, причому великої кількості людей». Правління Путіна справді було позначене активною участю Росії, її спецконтингентів чи «добровольців» у низці локальних конфліктів, де тією чи іншою мірою йшлося про протистояння систем. Це не лише спричинило оформлення – і концептуальне, і смислове – російської дипломатії та державної зовнішньополітичної доктрини. Суттєво розрослася і зазнала мутацій вертикаль влади, відповідальна за державну безпеку (читай: безпеку режиму) та дотримання внутрішніх і зовнішньополітичних інтересів правлячих кіл. Спецслужби у добу Путіна перетворилися на каркас системи.

Побічним ефектом цього, як і в сталінські часи, стало затвердження подвійних стандартів та подвійної моралі: для внутрішнього вжитку і для «широких народних мас». Постійна негативна мобілізація викликала значні зміни всередині російського суспільства: саме в такому контексті виросло ціле покоління «служилих по призыву» (неоказки та чеченські бойовики, «добровольці» усіх політичних мастей, зрештою ПВК на кшталт «вагнерівців»), «заточених» під терор у промислових масштабах. А синхронно із відновленням потуги та розширенням сфери докладання зусиль силового блоку розпочалася спочатку повільна сталінізація, а невдовзі – і переможна хода сталінізму в ментальному просторі путінської Росії. Впродовж якихось 15 років РФ одним стрибком подолала відстань від болючих пошуків людини в оболонці «совка» (над цим колись ще працювали культура та наукова гуманітаристика) до масового ж збайдужіння до страждань предків, і фінально – визнання Йосипа Сталіна «ефективним менеджером».

Найбільш яскравим унаочненням небезпек, які приходила в собі окреслена вище тенденція, стало втручання РФ у події української кризи зими 2013–2014 років, що скінчилися анексією Криму та розгортанням так званої гібридної війни на Донбасі. Відтяжні маневри в Сирії посилили геополітичне становище Росії, а фінансування лівих і правих радикалів у Європі та втручання у виборчі кампанії забезпечили їй статус глобального системного дестабілізатора. Відтоді Кремль лише підвищував ставки. Підконтрольні медіа стали засобом масового зараження російським езотеричним фашизмом, який перетворював аудиторію на армію кровожерливих зомбі. І саме цю армію

розглядала Москва як вирішальний аргумент у геополітичній боротьбі.

Під «парасолькою» обмежувальних заходів у часи пандемії COVID-19 путінізм завершив інституційну інсталяцію тоталітаризму у Росії. Напад на Україну, риторика, що його супроводжує, а також відверто злочинні, антигуманні методи ведення «спецоперації» засвідчили перетворення РФ із країни-дестабілізатора на країну-терориста, що загрожує не лише Україні, а й самому існуванню світу. «Політична булімія» (вислів Нормана Дейвіса) пострадянської Росії зрештою таки призвела до «нестравлення». Ця країна випала з реальності у віртуальний світ самостворених стигм, стереотипів, страхів та ідеологем. Геополітичний гнійник прорвало.

Нездорові фіксації

У травні 2021 року п'ятірка найвидатніших історичних постатей у баченні росіян виглядала так: Сталін (39 %), Ленін (30 %), Пушкін (23 %), П'єтр I (19 %) і Путін (15 %) («Левада-центр»). Варте уваги, що на тлі майже двократно зниження особистого рейтингу Путіна порівняно з 2017 роком, рівень симпатій до Сталіна лишився незмінним від 2012 року. Паралельно російські соціологи відзначали «зростання агресивності» населення РФ на тлі кризових і переапокаліптичних очікувань росіян, що визрівали в умовах коронавірусної кризи та політичного дрейфу системи. Катастрофічні зміни в товщі російського суспільства були очевидні для всіх, просто мало хто був спроможний висловлювати їх публічно. У тлумаченні придворних речників на зразок Владіслава Суркова та Глеба Павловського пробуджена в народі жага української крові перетворювалася чи то на фізично обумовлене прагнення до експансії, чи то на хворобливий зв'язок близнюків. Блюзнірські заклики до бомбардувань Києва – ніби сакрального для «руського мира» місця – разом з Софією Київською – осердям християнізації Русі, як і мрії про танкові марші Хрещатиком – з не менш очевидними алюзіями на радянські і нацистські паради, – унаочнили ментальне нутро «глибинного народу», порівнювати який із ордою означає припинювати орду.

Моральна вирва путінської Росії, її пекельна суть виявилися такими, що світова спільнота оніміла. Слова лідерів Заходу про те, що вони все ще вірять у російський народ, відтоді лунають радше протокольно. Зрозуміло, що такі «аванси» позбавлені сенсу – і не лише з огляду на вкрай непереконливий антивоєнний рух у РФ. Бо йдеться не лише про масову підтримку путінської агресії, а й про моральне виправдання путінізму. Йдеться про те, що росіяни масово перебувають у зміненому стані свідомості і що у них немає емпатії. Йдеться про торжество антицивілізації ГУЛАГу та наві'язування вохривських «понятій» як нового цивілізаційного порядку. В цій новій реальності «руського мира» цілі нації стираються за вказівкою рашистського фіурера, а непокірні народи без жодних вагань і докорів сумління перетворюють на ядерний попіл. При цьому «глибинний народ» задоволено мовчить, бо саме в цьому і полягає його воля.

Власне, йдеться про тотальну втрату людської подобі мільйонами мешканців РФ та ще кількома мільйонами її симпатиків, розкиданих по світу. Цілеспрямовано створений засобами пропаганди фантом «радянської батьківщини» зіграв злий жарт із Росією. Катаклізм, що триває нині,

є не чим іншим, як прямим наслідком апаратної десталінізації у СРСР і, відповідно, не здійснених у РФ декомунізації, люстрації, осмислення тоталітарного минулого. Через це російське суспільство не пережило духовного катарсису, який дав би змогу подолати ментальні наслідки тоталітаризму. Через відмову від осмислення власної історії, тоталітарне минуле, подібно до ракових метастаз, проросло в сучасність. Держава за допомогою маніпуляцій із масовою свідомістю перетворилася, за влучним висловом одного з публічних російських істориків, на «Третє відділення КДБ, оснащене винаходами вільного Заходу». Але якби ж тоталітаризм відродився у Росії лише інституційно! Але так не буває: тоталітарний режим і тоталітарне суспільство перебувають у нерозривному хворобливому зв'язку.

Аналіз глибинних трансформацій російської ментальності не залишає сумнівів, що притаманні їй нездорові фіксації, однією з яких є «українське питання», нікуди не подінуться. Власне, на «остаточне вирішення» останнього й спрямовані геноцидні практики, що їх сьогодні застосовує армія РФ на теренах України. Через культивування образу Ворога, який постає джерелом непереборного екзистенційного конфлікту, у росіян створюється когнітивний дисонанс: невідповідність картини того, що має бути, та картини того, що є. Тому про якийсь передбачуваний вихід із

системної кризи, що увійшла у гостру фазу 24 лютого 2022 року, наразі не йдеться – навіть за умови повного й одномоментного припинення вогню.

Імперська пиxa є підосновою повсякчасного відновлення тоталітаризму російською державою і російським суспільством, а також постійної готовності атакувати засади світового ладу, який вважається онтологічно ворожим. Це коло залишатиметься нерозірваним доти, доки не відбудеться світового засудження комуністичного та його спадкоємця – рашизму/путінізму; усвідомлення реальної, а не вигаданої чекістами історії РФ; скидання ментальних налаштувань російського народу; спокутування злочинів проти людяності, України та українців зокрема. В іншому випадку неподолане тоталітарне минуле неодмінно «проростатиме» в наступних поколіннях, перетворюючи росіян на істот, позбавлених базових людських ознак. Бо непокаране зло вічне і всеїдне.

*Лариса Якубова,
докторка історичних наук, членкиня-кореспондентка
Національної академії наук України,
завідувачка відділу історії України 1920–1930-х рр.
Інституту історії України*

Джерело: Тиждень.ua

ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ ФРОНТ

Продовжуємо ділитися з вами наснажливими історіями про боротьбу в тилу. Віримо у перемогу, бо у ворога воює армія, а в нас – весь Народ!

Одразу, як минув шок від початку повномасштабної агресії рашистів проти України, постало питання, як ми можемо бути корисними своїй державі в цій надскладній ситуації. Вже на третій день війни Кульчинський ліцей став центром збирання гуманітарної допомоги для перших біженців, які почали прибувати до м. Ковеля. Одразу в нашому ліцеї почали збиратись небайдужі жителі села і плести маскувальні сітки для ЗСУ та готувати випічку для пункту безкоштовного харчування, розташованого на залізничному вокзалі Ковеля. Зараз печемо хліб, булочки, кекси, печиво для наших військових та жителів міст і сіл, звільнених від окупації. Співпрацюємо з волонтерами однієї з протестантських церков, які й доправляють нашу продукцію в найгарячіші точки. Випробовуємо різні рецепти домашньої випічки, намагаємось зробити все для того, щоб вона була і смачною, і естетичною. Думаю, нам це вдасться, зокрема, й завдяки допомозі проекту «Мережа пам'яті». Хочемо дарувати маленьку радість усім, хто цього потребує, щоб вони відчули нашу любов і турботу! Працюємо з думкою про людей і з Україною в серці!

Лариса Лотоцька, вчителька історії, с. Кульчин Турійського району Волинської області

Доброго вечора, шановний Анатолію Юхимовичу. Ви й команда Українського центру вивчення історії Голокосту добре знані як творчі, відповідальні, високопрофесійні фахівці.

Лариса Лотоцька

Сьогодні, в час важких випробувань для України, коли рашисти прагнуть знищити нашу ідентичність, команда УЦВІГ тримає свій фронт у цій боротьбі. Відкриті, як завжди, до спілкування, принципові до пріоритетів, щирі та милосердні в плані допомоги.

Наразі йде вісімдесят п'ятий день оборони України. 85 днів переосмислення цінностей, 85 днів гартування та єднання нації. Перемогу в цій жакливій війні ми всі не лише дуже чекаємо, а наближаємо. Вражає світ розмаїття потужних фронтів в Україні: фронт медиків, журналістів, науковців, аграріїв, зв'язківців, вчителів, рятівників, кухарів...

Наш шкільний колектив 80 днів пече «українські снєки». Так ми назвали печені пиріжки: пишні, м'які та дуже апетитні. Готуємо їх щодня у шкільній їдальні та відвозимо нашим захисникам на блокпости. Нерідко наші пиріжки мандрували на передову. Печемо з різними начинками:

картопля з печінкою, капуста, сир, яблука, вишні. Креатив не припиняємо та радуємо воїнів іншими смаколиками: варениками, ватрушками, пампушками, тушонками, вінегретом.

Для такої спільної важливої справи об'єдналися всі мої колеги, а головне – сільська громада. Так отримали необхідні соціальний і матеріальний ресурси. Відгукнулися на підтримку нашої ініціативи й власники місцевих магазинів, друзі з-за кордону.

Ми безмежно вдячні команді УЦВІГ за фінансову допомогу, яка сприяє продовженню нашої волонтерської справи, наближенню Перемоги!!! Дякуємо за Вашу щирі підтримку! Таке коло однодумців надихає та зміцнює віру в ЗСУ.

Разом до Перемоги! Слава Україні!

*Тетяна Москаленко, директорка Богуславецького НВК
ім. М. О. Максимовича, Черкаська область*

IN MEMORIAM

ВАНДА ОБ'ЄДКОВА (8 грудня 1930 року – 4 квітня 2022 року)

Ванда Семенівна народилась у Маріуполі в 1930 році. Під час нацистської окупації матір Ванди Марію розстріляли у селищі Агробаза біля Маріуполя, де в 1941–1943 роках нацисти знищили понад 16 тисяч євреїв. Маленькій Ванді вдалося врятуватися. Сусіди переконали нацистів, що дівчинка мала грецьке походження. Пізніше її перехувала Праведниця народів світу Діна Семенченко.

У 1954 році Ванда Об'єдкова вийшла заміж, у неї народилася донька Лариса. Жінка все життя прожила в Маріуполі й не залишила місто навіть після початку повномасштабної війни.

Через бомбардування міста російськими окупантами сім'я Ванди Семенівни була змушена перехуватися у підвалі. «Не було ні води, ні електрики, ні тепла – і було нестерпно холодно... Ми нічого не могли для неї зробити. Ми жили як тварини! Кожного разу, коли падала бомба, вся будівля тряслася. Мама говорила, що нічого подібного не пам'ятає під час Другої світової», – розповіла донька Лариса у коментарі Chabad.Org.

4 квітня 2022 року Ванда Об'єдкова пішла з життя.

Незважаючи на обстріли, доньці Ларисі та її чоловікові вдалося поховати Ванду Василівну в парку менш ніж за кілометр від Азовського моря.

Під час російської агресії проти України, гаряча і брутальна фаза якої розпочалась 24 лютого 2022 року, внаслідок російських бомбардувань гинуть громадяни України, які пережили Другу світову війну і нацистську окупацію українських теренів. Цим людям уже понад 90 років, і вони ніколи не очікували у своєму житті, що їм доведеться пережити війну і злочини знову. Тільки цього разу країною-агресоркою, окупанткою і злочинницею буде не гітлерівська Німеччина, а путінська росія.

Джерело: Факти.іа

Deutsch-Ukrainische
Німецько-українська
Historikerkommission
комісія істориків

Війни в Україні у XX–XXI століттях: ЗМІ, експерти, дезінформація

СЬОМА ЩОРІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ КОМІСІЇ ІСТОРИКІВ

Регенсбург, 19–21 жовтня 2022 р.

Щорічну конференцію Німецько-української комісії істориків організовано у співпраці з Лейбніц-Інститутом досліджень Східної та Південно-Східної Європи в Регенсбурзі (IOS) та Одеським національним університетом імені І. І. Мечникова.

Організатори конференції: професор, доктор історичних наук **Гвідо Хаусманн** (Регенсбург), професор, доктор історичних наук **Поліна Барвінська** (Одеса, Регенсбург), професор, доктор історичних наук **Таня Пентер** (Гайдельберг) і професор, доктор історичних наук **Юрій Шаповал** (Київ, Тюбінген).

Місце проведення: Лейбніц-Інститут досліджень Східної та Південно-Східної Європи в Регенсбурзі (IOS), Landshuter Straße 4, 93047 Регенсбург.

Форма проведення конференції: змішана (участь можлива онлайн або особисто).

Мови конференції: англійська та українська.

Німецько-українська комісія істориків підтримується Німецькою службою академічного обміну (DAAD) і фінансується Міністерством закордонних справ Німеччини.

З питань організації звертайтеся:

Lena.Lopatschowa@lrz.uni-muenchen.de / +49 89 2180-3056 / www.duhk.org

АНОНС НАСТУПНОГО НОМЕРА

1. Нові видання Центру.
2. Новини бібліотеки Центру.
3. Методичні розробки.
4. Оголошення.

Адреса редакції:
Український центр вивчення історії Голокосту
вул. Генерала Алмазова, 8, оф. 109
01011, Київ-11, Україна
Тел./факс: +38 (044) 285-90-30
www.holocaust.kiev.ua
e-mail: uhcenter@holocaust.kiev.ua

Редакційна колегія:
Любов Кремінець
Анатолій Подольський
Олена Пазюк

Дизайн, комп'ютерна верстка:
Марина Кулікова